

Öykü Perişan Hasan'ın dramı/sadık Aytekin

Her sabah neredeyse aynı şeyi yapıyordu. Aynı saatte kalmak, aynı yolu izleyerek lavaboya gitmek, yüzünü yıkadıktan sonra gözcücuyla aynaya bakmak, sakalının uza yıp uzamadığını kontrol etmek, göz damlasından iki gözüne birer damla damlatmak,gerisin geriye yatak odasına gelmek, pijamalarını çıkarıp normal elbiseleri giymek, mutfığa geçip buz dolabının kapağını açmak, dolabın içinden peynir çıkarıp ekmeğe katık etmek, üzerine bir bardak sıcak su içmek ve sonra iş çantasını alarak sessizce dış kapıyı kapatarak çıkıp gitmek. Bu, artık neredeyse hep böyle oluyordu.

O gün diğerlerinden farklı olarak dörtbuçuk gibi uyanmış, bir daha da uyuyamamıştı. Jacoby Tekstil işletmesinin 28 işçisinden biriydi. Firmalar artık yabancı isimler kullanarak, yabancı isimler altında faaliyet göstererek daha fazla ilgi çekmeye çalışıyorlardı. Kaliteden çok "Marka"ların konuşulduğu; genç insanlar arasında marka yarışının giderek ivme kazandığı bir dönemdi. Patent sahibi yabancı firmalar bazen bu durumu bir biçimde öğreniyor, sahteliği önlemek adına kendi isimlerini izinsiz kullanan ya da bir-iki harfi değiştirerek sözüm ona yeni bir marka yaratıyormuş görünümü veren işletmeler hakkında mahkemelerde dava açıyor, çoğu kez de bu küçük-ortaboy işletmelerle boyun eğdirerek ceza ödemeye mecbur bırakıyorlardı.

Perişan Hasan'ı işin bu tarafı ilgilendirmiyordu. Böyle şeylerden anlamazdı zaten. O, 13 makinede dikilen gömleklerin tümünü patronun ve ustabaşının istediği gibi; hiçbir kırışıklık kalmayacak şekilde ütölemeye ve paketlemeden sorumlu iki genç kızın çalıştıkları masaya doğru ilerleyen bantın üzerine düzgünce yerleştirmek zorundaydı. Elleri otomata bağlanmış; sağdan, soldan ortadan ileriye ve geriye doğru sürekli hareket halindeydi. İşe başladığı ilk gün yaşamındaki en zor günlerden biri olmuştu. Gözlerini kumaştan ayıramıyor, bir saniye olsun başka yere bakmaya cesaret edemiyordu.

Hatalı mal çıkarırsa ücret alamayacağını söylemişlerdi. Elleri titriyor, nabızı giderek daha hızlı atıyordu. Birkaç kez parmakları ütüye değmiş, uçlarından yanmıştı. Etrafına bakmaya dahi çekiniyor; "Ya başaramazsam, ya kovulursam!" korkusunu üzerinden atamıyordu.

Salman usta firmanın kidemlilerindendi. Perişan Hasan'ın perişanlığını hemen farketmişti. Göz ucuyla onu izliyor, mimiklerinden nasıl bir sıkıntı içinde olduğunu ölçmeye çalışıyordu. Yerinden yavaşça kalktı, tuvalete gidiyormuş gibi yaparak ütü masasının yanına geldi. Hasan'ın kalp atışları daha da hızlandı. Yüreği "stop" der gibiydi. Salman usta sevecen bir sesle ve sadece onun duyabileceği bir şekilde, heyecanlanmamasını, o durumda işini daha kolayca ve daha hatasız yapabileceğini birkaç cümleyle anlatarak lavaboya yöneldi. Uzun yıllar aynı firmada çalışıyor olması ve ustabaşı konumu ona, izin almadan tuvalete gitme olanağı sağlıyordu. Üç kişi dışındaki herkes tuvalete ancak izin alarak ve çalışma saatleri içinde en fazla iki kez gitme hakkına sahipti. İki yerine üç kez tuvalete gidene "kaytarmacı" sayıyor ve ücretinden kesinti yapma, tekrarı halinde de işten atma tehdit ediyorlardı. Patron "oyalanmalara-kaçamaklara" karşı "önlem" adına bu kararı vermişti ve karar verirken kimseye danışma gibi bir derdi de olamazdı. İşletmenin sahibiydi. İşçileri hangi kurallar dahilinde çalıştıracağına, kaç para vereceğine, sigortalı yapıp yapmayacağına-birkaç eski işçi dışında çalışan işçi yerine kendi akrabalarını sigortalı gösteriyordu- kimsenin karışma hakkı yok diye düşünüyordu.

Perişan Hasan patronu ve ustabaşları, işe dair ne isterlerse yerine getirmek zorunda olduğunu düşünüyordu. Evin geçim derdi en önemli sorunlarıydı. Kendisinden küçük beş kardeşinden, altıncısına hamile annesinden ve sakat duruma gelmiş babasından o sorumluydu. Küçüklerden biri simit satıyor, ikincisi ayakkabı boyacılığı yapmaya çalışıyordu. Henüz yeniydi ve diğer çocuk boyacılarla başıbeladaydı. Sık sık kıştırıp kendi semtlerinden atmaya çalışmışlardı da, Hasan bir seferinde beraberinde gitmiş ve çocuklarla yarı tehditli konuşarak karışmalarını istemişti. Bu konuşmanın yararı olmuş, Celalettin'i o günden sonra rahatsız eden olmamıştı. İki küçük kardeşin eline otuz lira civarında bir para geçiyordu. İstanbul gibi, neredeyse havanın da paralı olduğu bir kentte sekiz kişilik kalabalık bir ailenin geçimi için bu kadarı da önemli bir destek sayılırdı. Babası belinden, bacaklarından ve boyun kemiğinden sakat, evde yatıyordu. Daha 45'inde bakıma muhtaç, yerinden kalkamaz duruma gelmişti. Avcılar-Esenyurt'taki çok katlı bir inşaatta dış siva yaparken beşinci kat iskelesinden aşağıya yuvarlanmış, en alt kattaki iskele tahtasına elbiseleri takılarak hızı bir miktar kesilmesine rağmen toprağa çakılıp kaburga kemikleri kırılmış; boyun ve bel bölgesi omurlarının darbe yemesi sonucu sinir sıkışmasıyla bir tür hurdaya dönmüştü. Hüseyin'i arkadaşları derhal Bakırköy'e, hastaneye kaldırmışlar; iki ay kadar tedavi altında tutulmuş, ancak kalıcı sakat olması önlenememişti. İnşaat müteahidi Fazıl bey, dava açılmasını önlemek için araya ustabaşlarını, avukatını ve hemşehrisi

bir başka müteahidi koymuş; sigortası olmayan Hüseyin, patronunun "çalışma dairesi"ne verdiği listede çalışıyor görünmediğinden, hiçbir şey yapamamıştı. Patronun teklif ettiği beş bin liraya razıydı. Kendi kendine "Kaderimmiş demek ki!" diye söyleniyor, ama yatalak duruma gelmesini de bir türlü kabullenemiyordu. "Zarife hanım" dedi, "gel biraz beriye de ne diyecem". Zarife hanım mutfakta küçükler için yiyecek bir şeyler hazırlamakla meşguldü. "Ne diyeceksen de, seni duduyorum. Elim işte, Mukaddes kız acıkmış, bağırsıp duruyor."

"Çocuklar şimdi ne yapacaklar diyorum. Hasan'ın dışındakiler daha küçükler. Yusufçuk beşinde, İstanbul'un sokakları tehlikelerle dolu. Şans mı var bende, böyle eli kolu bağlı olmasaydım küçüklerimin ekmek parası derdine düşmelerine izin vermezdim. İnşaattan aldığım yetmedi mi, geceleri bir başka iş tutardım. Hasanımız iyi kötü bir iş tuttu nasılsa. Sen anasının söyle ona, aman aman kimseye uymasın, patronuna, ustabaşlarına karşı gelmesin, saygıda kusur etmesin, iyi çalışsın ki, eve çorba parası girebilsin! Meslek sahibi olsun ki, ileride kendi işini kurabilsin. Ancak o zaman rahat yüzü görebiliriz. Ha ne dersin?" Zarife hanım mutfaktan seslendi, "tamam derim başka ne diyem."

Perişan Hasan işten atılmaması için bildiği duaları sesizce tekrarlıyor, işten başka bir şey düşünmemeye çalışıyordu. Celalettin'in sokak çocukları tarafından dövülmesinden korkuyor, bu endişeyle kendikendine mırıldandığı oluyordu. İşe gireli ne kadar oldu diye hesap yaparken kendi de şaşırırdı. Tamı tamına üç ay üç gün olmuştu. Bu iyiye alametti.

Demek ustabaşları onu beğenmiş, patrona da "iyi çalışıyor!" demişlerdi. Hasan böyle düşündükçe seviniyor, işe daha bir sıkı sarılıyordu. Elleri otomata bağlanmış gibiydi ve gözleri mi ellerine, elleri mi gözlerine yol gösteriyor ya da boyun eğiyor, anlayamıyordu. Tuvalet ihtiyacını yarım saatlik yemek molasına denk getirmek için ilk günlerde oldukça sıkı kendini. Zamanla bunu da "otomatik eksersiz" durumuna getirmişti. Kuralısız tek yaptığı, ütlediği gömlek ve pantolonları pakitleyici kızlara doğru ayırırken, arada gözcücuyla Zehra'ya bakmaktı. Kızların kendi aralarındaki fısıldaşmalarına kızıyor, Zehra'nın kaçamak bakışlarına ve ona bazen gülümsüyormuş gibi gelen haline ise merakı artarak seviniyordu.

18-19 yaşlarında görünen Zehra'nın Sivas-Zara'dan olduğunu; ikibuçuk yıl önce bu işyerinde çalışmaya başladığını, kızların kendi aralarındaki konuşmalara "kulak misafiri"(!) olurken öğrenmişti. Zehra'nın iri siyah gözleri, beline kadar inen uzun-siyah saçları vardı. Zehra'yı gelin edeceklermiş gibi bir hisse kapılarak, "annem Zehra'yı çok beğenecektir; Zehra'ninkisi gibi uzun siyah saçları ne kadar sevdiğini herkes biliyor. Zehra beni beğenir-sever mi daha bilmiyorum. Ama, bir fırsatını bulabilirsem, onu beğendiğimi, ona karşı samimi-temiz duygulara sahip olduğumu söyleyeceğim. Beni reddederse, lakabım gibi halim tam perişan olur. Yani 'perişan oğlu perişan!' diye, fısıltılı bir sesle söylenirken birden ürktü. Sonra iç sesine kulak kabartarak, onu duyan birilerinin olup olmadığını gözleriyle kontrol etti. Herkes işiyle meşgüldü. Kendisine bakan kimsenin olmadığını görünce sevindi. İşine daha bir hız verdi. Kolları durmadan gidip-geliyordu. Ütü kumaşların üzerinden neredeyse uçacaktı.

Bir yandan giderek hızlanan bir tempoda çalışıyor, diğer yandan hayalleri içinde 'kaybolup gidiyor'du. "Kendi işyerimizi Zehra'yla birlikte açarız. Patronluk neymiş görürler. İkimiz de çalışırsak durumu kısa zamanda düzeltiriz. Küçük kardeşlerimin sokakta çalışma mecburiyeti kalmaz. Onları yanımıza alırsız. Servî kızı okula gönderirim. Babamı daha iyi doktorlara götürürüz. İlaç parası için borç aramaktan kurtuluruz. Kira parası ödeme zamanı geldi diye; ev sahibinden kaçmamıza gerek kalmaz. Daha iyi bir semte taşınır belki de kendimizin olan büyük bir daire-en az altı odalı olmalı-satın alırsız. Niye olmasın ha, neden olmasın?" Bunları Zehra ile konuşuyormuş gibi, duyulacak bir sesle söylemişti. Zehra ile Sakine ona baktılar ve ikisi aynı anda gülmeye başladılar.

Fahretin sert adamdı. Salman ustaya benzemiyordu. İşçiler, herhangi bir sorunları olduğunda Salman'a giderlerdi. O, önce dinler, sonra sesini yükseltmeden, ne yapmaları gerektiğini anlatırdı. Onu seviyor-sayıyorlardı. Fahretin ise, acımasız bir tutuma sahipti. Taviz nedir bilmiyor; işçilerin sabah 7-akşam 7 oniki saat aralıksız çalışmaları için ne mümkünse yapıyordu. En küçük bir hatayı affetmiyor; çalışma sırasında su içilmesine dahi müdahale ediyordu. İşçiler arasındaki lakabı "Putbil" idi.

Zehra ile Sakine'nin kısı kısı güldüğünü ve arada Hasan'a baktıklarını görünce, yerinden aniden kalkarak onlara doğru yürüdü, Hasan'ın yanından geçerken, fikrini değiştirmiş gibi yaparak ani bir ters dönüşle yanibaşında durdu. "İşine bak

delikanlı, laga-luga yapma. Sonra kötü olur, söylemedi deme.

Kulağından tuttuğum gibi dışarı atarım. Kimseyi de dinlemem. Bana 'ne oldu-ne yaptım' diye de zevzeklik etme. Kızlarla fink atacaksan dışarıda atarsın, tamam mı?" "Özür dilerim" diye karşılık verdi Hasan ve "ben bir şey yapmadım. Ne olduğundan haberim bile yok" diye devam etti. Fahretin, "sus ve işine bak!" diye kestirip attı ve öfkesinin selinde dönüp gitti.

O günden sonra Hasan'ın ütü masasından ve ütölenecek mallardan başka kafasını kaldırmayı da bir şeye, bir yöne, herhangi bir işçi arkadaşına baktığını gören olmadı. Zehra'ya dahi bakmıyordu. Bedeniyle oradaydı, Onbir saat yirmi dakika durmaksızın çalışıyordu. Ama Fahretin ustanın çıkışı onu İstanbul'a göç etmek zorunda kalmalarının öncesine çekip götürmüştü. Düşündükçe, köylerinde yaşadıkları baskıları anımsadıkça üzüyor, öfkeleniyor, yüzü halden hale giriyor, boğazı düğümleniyor, ancak sesini çıkarmıyordu. Tepki olarak tek yaptığı şey ütüyü daha hızlı ileri-geri hareket ettirmektir. Bu ise kolunu/kollarını daha fazla yoru yordu.

Haydar'la iş çıkışında minübüs durağına kadar yürürlerken işin zorluğuna, ustabaşının zalimliğine, ücretin düşüklüğüne dair konuştukları olmuştu. Haydar Muş Bulanık'tandı. Haftasonu iş çıkışında Hasan'ı yol üzerindeki Kahvehanelerden birine davet etti. Birlikte gittiler. Birer çay isteyip küçük masalardan birine iliştiler. Haydar'ın amacı Hasan ile daha iyi tanışmaktı. Onun işyerindeki durumunu görüyor, yazıklanıyordu. "Hasan arkadaş, beni yanlış anlama, bir şey soracağım ama istersen cevap vermezsin. İşyerindeki sessizliğin dikkatimi çekti. Bir derdimi var diye düşündüm. Hepimizin, herkesin kendine göre sorunları-dertleri vardır. Örneğin ben burada tek başımayım. Bir gecekondu nun üç odasında sekiz işçi kalıyoruz. Hepimiz de ailelerimizden ayrı düşmüşüz.Sadettin adında Hakkari Yeşilyurt'tan bir arkadaşım var ki halini gören kahrolurdu. İkide bir bir kenara çekilip sessizce ağladığını görüyordum. Birgün 'Niye böyle yapıyorsun?' diye sordum. Annesini, babasını ve iti kardeşini bir askeri operasyon sırasında kaybettiğini söyledi. Çatışma çıkmış, köylerine uzaktan bazukalarla ateş açılmış. Çatışmalarla doğrudan hiçbir alakası olmayan mezralarındaki evler isabet alıp yıkılmaya-yanmaya başlamış, yıkıntılar arasında kalarak can vermişler. Sadettin köyde yokmuş, burada, insanı yiyip-yutan bu büyük kentte çalışıyormuş. Kurtulmuş kurtulmasına. Ama bir deli divane. Nasıl yapar, nasıl alışır bilemiyorum. Senin halini, birden bire içine kapanmanı, etrafına bile bakmamanı görünce, benzer bir durum mu var diye meraklandım. Dediğim gibi, bana söylemek zorunda değilsin. Ama paylaşmak istersen dinlemeye hazırım."

"Yok Haydar kardeş, ben öyle bir şey yaşamış değilim. Evet bizim ailemiz de kaçan-göçen aileler arasında. Ama ölenimiz olmadı. Ne ki İstanbul bizi yedi-yuttu. Babam sakat kaldı. Yedi nüfusuz. Sekizinci yolda geldi geliyor. Kardeşlerimden biri ayakkabı boyayarak, diğeri simit satarak bir şeyler getirmeye çalışıyorlar. Tek umut bende. Benim de durumum belli değil. Ustanın tutumu beni korkuttu. Ya işten atarlarsa! Ha, sen söyle, ya işten atarlarsa ne yaparım ben. Birden bire aç-bilaç kalırız. Bunu düşünür, dalar giderim de etrafıma bakmaya bile takatım kalmaz. Hepsî bu."

Bir saate yakın oturduktan sonra kalkıp evlerine gitmek üzere ayrıldılar. Hasan'ın gideceği yol daha uzundu. Minübüs durağına yollandı. Uzunca bir kuyruk vardı. Onbeş dakika bekledikten sonra binebildi. Üç dört durak ancak gitmişlerdi ki, gürültü-patırtı; bağırs-çağrıs içinde yolları kesildi. Otomatik tüfekli polisler tüm araçlardakilerin aşağı inerek ellerini araçlara dayayıp hareketsiz durmalarını buyurdular. "Çabuk-Çabuk ulan!" diye üsteleyip, arada dipçik kullanıyorlardı. Kimlik kontrolü ve üst-baş araması yapıyorlardı. Sıra Hasan'a geldi. Cebinden kimliğini çıkarıp baktı bir polis. "Dön ulan bu yana!" diye buyrukladı. Hasan döndü. Kimliğini sallayarak, "bu sen misin ulan o.. çocuğu?" diye bağırdı. "Benim memur bey" diye cevapladı. "Yok yok , bu sana benzemiyor, hem kimlik de kimlik mi, çaput parçası mı belli değil, sen geç arabaya bakayım", diyerek, Hasan'ı polis aracına attırdı.

Pazartesi işbaşı yapıldığında Hasan'ın gelmediğini görünce Haydar işkillendi. "Ne olmuştu da gelmemişti?" Hergün erkenden gelen biriydi Hasan. O gün ise, gecikmek bir yana, hiç gelmemişti. Salman usta, "Hasan'ı bilen, evine gidip geleniniz var mı, niye gelmediğini bilmeniz var mı?" dedi. Olumsuzluk belirten baş işaretleri, omuz silkme ve 'cı-cı' seslerinden başka bir yanıt alamadı.

Hasan bir daha ne işe ne de evine dönebildi. Tanıdıkları aracılığıyla sorup soruşturdular. Ne karakollarda, ne hapislerde, ne de hastanelerin morglarında bulamadılar onu. Yitmiş, yok olup gitmişti.